

Л. В. Паскаль,
аспірант, Черкаський державний технологічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5213-7944>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.22.202

ГЕНЕЗИС ВПЛИВУ МІСТ НА РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ: ТЕОРЕТИЧНІ УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ

L. Pascal,
Postgraduate student, Cherkasy State Technological University

THE GENESIS OF THE INFLUENCE OF CITIES ON THE DEVELOPMENT OF THE INFORMATION
ECONOMY: THEORETICAL GENERALIZATIONS AND PROBLEMS

Статтю присвячено актуальним питанням теоретичного обґрунтування впливу міст на розвиток інформаційної економіки. Розглянуто міста як складні, багатофункціональні системи, що мають значний вплив на національну економіку та соціальний розвиток. Розглянуто, стисло обґрунтовано найбільш значущі якості міст, що постають впливовими на національну економіку і в подальшому трансформуються в інформаційну економіку, зокрема їхня здатність до самовідтворення, синергетична взаємодія функцій, урбанізаційний потенціал та роль в економіко-географічних структурах. В контексті інформаційної економіки досліджується перехід міст до моделей розумного міста, що сприяють автоматизації, комунікаційним технологіям та підтримці інформаційного суспільства. Окреслено ключові функції міст у формуванні інформаційної економіки. Досліджено поняття інформаційної економіки. Зроблено наголос на необхідності вивчення та систематизації проблематики економіки міст в умовах інформаційної економіки з позиції оцінки негативних процесів та залучення регуляторного впливу.

The article is devoted to the study of the complex nature of cities as important centers of socio-economic, cultural and innovative development that influence national and global processes. Scholars define cities as complex self-reproducing systems that integrate multiple functions, including economic, social, demographic, and environmental, that act synergistically and affect each other in unpredictable ways. One of the key characteristics of cities is their tendency to grow or decline rapidly under the influence of numerous internal and external factors, such as economic crises, political changes, military conflicts, and environmental disasters.

The features of urbanization as a process that increases population concentration and forms a unique urban culture are highlighted. Urbanization also contributes to the development of urban infrastructure and creates new opportunities for an economy that is gradually transitioning to an information-based economy. In such an environment, cities become platforms for the formation of intelligent management systems and the development of information technologies, which are crucial for national competitiveness and productivity.

Attention is paid to the specific challenges of the information economy, in particular automation, which affects the employment of the population, causing the need for retraining of the workforce and social protection of citizens. Cities act as centers of the creative class and innovative development, forming creative unions and cultural centers that contribute to the preservation of identity and cultural wealth.

Of scientific interest is the strategic role of cities in the process of globalization, where they become multicultural centers, ensuring integration into the world economy through the development of the IT industry and information and communication technologies. In addition, the article emphasizes the need for new management approaches for effective forecasting and harmonization of the interests of the population in the conditions of constant changes and innovative progress.

The conclusions state that the development of Ukrainian cities according to the smart city model is hampered by war events and challenges of the national economy, but remains a promising direction that will contribute to Ukraine's integration into the global information space and ensure competitiveness in the future.

Ключові слова: міста, регіони, інформаційна економіка, генезис, проблеми.

Key words: cities, regions, information economy, genesis, problems.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Факти та управлінські технології, теорії розвитку міст вивчаються людством протягом десятиріч, мають свій генезис, особливості накопичення знань та відповідного впровадження отриманих результатів в практику містобудування, управління та прогнозування міських систем, агломерацій.

Системне відображення особливостей розвитку міст, окремі явища та зміни найбільш яскраво відбуваються в останні 20—30 років. І це пов'язано з переходом людства до нової цивілізаційної фази розвитку — інформаційного суспільства та інформаційної економіки. Виникають та потребують свого окреслення, наукового обґрунтування нові виробничі та соціокультурні відносини, напрями наукової думки, управлінські механізми та цільові технології керування інформаційними ресурсами, що впливають на глобальні, національні, регіональні та локальні процеси відтворення міст. Стрімкість процесів вражає, людство змінюється з чіткими векторами інтелектуалізації праці, соціалізації бізнесів та послуг, системної відкритості інформації. Центрами та каталізаторами цих процесів постають міста, що завжди, в усі віка були прогресивними носіями змін.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Науковці системно вивчають проблеми міст, доводять що саме ці організаційні та просторові системи перебувають на стику географічних, економічних, соціальних наук, просторового планування та містобудування. Чітко позиціонують, що розвиток міст вимагає вироблення ґрунтовної теорії, яка дозволила б узгодити різні знання про міста та регіони, сформулювати комплексну, достатньо ємну теоретико-методологічну базу,

напрацювати цільові методики регулювання які б забезпечили ефективні дії влади та менеджменту та були б основою для напрацювань механізмів, технологій соціально-економічної політики [8].

Дослідження специфіки розвитку міст в умовах ринкової трансформації вивчала та систематизувала науковця Т. Дорбишевська [2]. Залучення в практику світового досвіду успішного розвитку міст дослідили Шпильова В., О. Черевко [12]. Нові погляди та думки в теорію та практику урбаністики привносять дослідження Л. Панкової, О. Тарасевич [1]. Свого визнання отримують напрацювання Ю. Романовської [7], що доповнюють та розширюють безпекові сценарії розвитку міст в умовах нестабільності та мілітарних подій. Значної уваги потребують дослідження О. Фінагіної, О. Пригодюк в контексті напрацювання сценаріїв розвитку міст в умовах інформаційної економіки [5, 10]. Роль регіонів та міст в формуванні іт-сектору, інформаційної економіки комплексно досліджували С. Шкарлет, Ю. Бажал, В. Бакуменко, І. Бондарчук [11].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Дослідження процесу генезису впливу міст на розвиток інформаційної економіки з позиції теоретичних узагальнень та вивчення проблем.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Незалежно від напрямку досліджень міста, як соціально-економічної, архітектурної, містобудівної, демографічної, еколого-рекреаційної, інноваційно-інтелектуальної, урбаністичної системи науковці наголошують на переліку якостей цього комплексу життєдіяльності людства. Розглянемо такі якості міст, що постають найбільш впливовими на національну економіку, визнані в наукових колах принциповими з позиції комплексного дослідження:

Рис. 1. Нова роль міст в епоху інформаційного прогресу

Джерело: розроблено автором.

1. Складна самовідтворювальна система, що має високі ризики як вибухового розвитку, так і занепаду. Непередбачуваність розвитку, моделі відтворення залежить від дуже великої кількості факторів економічного, політичного та геополітичного, воєнного, соціального, екологічного, кліматичного, культурного характеру.

2. Виконують велику кількість функцій, що між собою активно взаємодіють, мають взаємо впливовий характер, синергетично інтегруються та непередбачувано обмежують (або нівелюють) дію інших управлінських дій та засобів.

3. Мають складноутворювальну систему організації. Серед підсистем головною, містоутворюючою є — демографічна (населення та його характеристики). Формують моделі розселення людей в країнах на принципах відповідних до правил розміщення продуктивних сил. Без населення міста вмирають, відходять в минуле.

4. Нарощують потенціал урбанізації, як процесу все більшого визнання (статусу) та ролі міст в національних економіках. Прискорення урбанізації підвищує значення міського життя, формує феномен міської культури, що пов'язано з високою концентрацією населення, різноманітних видів діяльності та насиченістю комунікаційно-соціальних відносин. Саме урбанізація, як успішний та дуже швидкий процес сформувала зростання міст, збільшення частки міського населення.

5. В національному господарстві формують мережі та складні комунікації, які визнають характеристиками економіко-географічного положення, що забезпечує унікальність кожного міста по відношенню до джерел

енергії та ресурсів, транспортних мереж та вузлів зв'язку, адміністративних центрів та кордонів, природно-рекреаційних зон та заповідних територій, історичних та культурних пам'яток, продовольчих баз та агропереробних підприємств, ринків та ринкової інфраструктури, джерел трудових ресурсів.

6. Мають свої етапи розвитку та часи успішності, злету. Історія розвитку міст є самостійним напрямом наукових досліджень історико-культурного спрямування. Змінюють цивілізаційний устрій, поширюють нові моделі соціального та економічного майбутнього країн, регіонів, галузей, міжгалузевих комплексів.

7. Стимулюють процеси глобалізації в відносинах людства та забезпечують нові формати мультикультурних відносин майбутнього. Забезпечують економічними перевагами підприємства, що формують світові ринки (в першу чергу інформаційні, інтелектуальних продуктів та технологій).

8. Мають організаційну та просторову структуру (архітектурно-просторову, індустріально-просторову, мережево-комунікаційно-просторову та ін.).

9. Стрімко впроваджують нововведення в будівництві, архітектурі, економіці, управлінському забезпеченні діяльності сфери обслуговування. Науково-технічний, інформаційний та інтелектуальний прогрес у повному спектрі відображаються саме в індустріальному секторі міст.

10. Мають економіку з підвищеною чутливістю до криз (соціальних, екологічних, міграційних), коливань трансформаційного реформування, змін влади. Що пояснюється високою концентрацією населення, ресурсів та унікальними ефектами інформаційних деформацій, викидів, шумів.

11. Формують зони впливу на економіку та соціальну сферу регіонів, що знаходяться поряд. Є духовними, культурними, освітніми центрами країн. Такий вплив більш всього притаманний великим містам. Відповідно в наукових дослідженнях міста поділяють на туристичні, науково-освітні, індустріальні, портові центри (в більшості випадків це змішані форми, наприклад м. Одеса — це індустріально, туристично, портовий центр).

12. Є містом розташування креативного класу (групи населення), що формує творчі спілки ексклюзивного розвитку культури, накопичення цінностей та новацій в усіх видах діяльності людства.

Перелік можливо продовжувати, але сконцентруємо увагу на переході в світовому масштабі від індустріальної економіки до інформаційної. В умовах інформаційної економіки більшість з перелічених характеристик мають велике значення, але першочергова роль буде за компонентами забезпечення так званих розумних міст, що вже змінюють картину нашого світу. З урахуванням сучасних знань теорії, методології та практики

менеджменту, інформаційної теорії, що досліджують особливості, базові характеристики сучасного інформаційного суспільства та інформаційної економіки міста якісно та активно впроваджують зміни та забезпечують рух до нових станів цієї моделі відносин людства (Рис. 1).

Інформаційна економіка, як нова модель організації відносин знаходиться на початковій стадії свого розвитку, вона виникає локально, формує та охоплює групи високорозвинених країн, стрімко розповсюджує свої переваги та стандарти відтворення господарських комплексів на основі пріоритетів інформаційних ресурсів.

Вивчення особливостей розвитку та зміни етапів розвитку інформаційної економіки відбувається під впливом інформаційно-технологічної та інноваційно-інтелектуальної революції, зміни галузевої структури виробництва та структури зайнятості. В свою чергу це зумовило зміну соціальної структури всього суспільства та висунуло наукові знання та технологічний прогрес на перший план [4]. Такі зміни та передумови прогресивних зрушень вивели на перші шпальти дію ключових функцій міст в прискореному формуванні інформаційної економіки (Рис. 2).

За своєю суттю інформаційна економіка це система соціально-економічних відносин що ґрунтується на науково-практичному визнанні пріоритетності інформаційних ресурсів, інформаційно-інтелектуальних технологій, багатофункціональній інформаційній культурі, мережевої організації руху інформації.

Також науковці дають наступне актуалізоване визначення інформаційної економіки. Інформаційна економіка — це такий тип економіки, де продуктивність і конкурентоспроможність господарюючих суб'єктів залежать головним чином від їх здатності генерувати, обробляти й ефективно застосовувати інформацію, засновану на знаннях. Також інформаційну економіку можна визначити як економіку, в якій інформація є валютою та продуктом [3].

Міста, як просторово-мережеві форми організації життєдіяльності першими входять в зону комплексної інформатизації та автоматизації виробництва, впроваджують та регламентують дію інформаційних підприємств та відповідного ринку, фактично постають піонерними проєктами для національних економік в переході до нової, інформаційної ери. Більшість впливових характеристик, проявів унікальних явищ та процесів відтворення місцевого простору переходить в площину активізації інформаційного прогресу. Системно прискорюються інновації та масштабуються підприємства іт-сектору. Але інформаційній економіці притаманні свої властивості. Відповідно виникають нові функції міст, що вже мають векторність на формування моделі розум-

Рис. 2. Ключові функції міст в формуванні інформаційної економіки
 Джерело: розроблено автором.

ного міста та забезпечують ефективність управлінських процедур прогнозування та сценарування майбутнього (Рис. 2).

Перехід до моделі розумного міста теж є складним та має свою проблематику з позиції конфліктів старого типу відносин з новими, інноваційними. Такими прикладами, в першу чергу, стають питання вивільнення робочої сили на основі масової автоматизації та інформатизації виробничих процесів на великих та середніх підприємствах. В результаті такої дії міста отримують тисячі безробітних, що не просто потребують перенавчання й працевлаштування, а ще й соціального захисту, а можливу й зміни міста життєдіяльності. Такі конфлікти знаходяться на поверхні функціонування економіки та соціуму, потребують наявності функцій безпеки відтворення робочої сили.

Вивчення та систематизація проблематики економіки міст в умовах інформаційної економіки актуальна тема та потребує свого опрацювання з позиції оцінки процесів, діагностики та залучення регуляторного впливу. Це питання управління розумних міст, закладення в плани та прогнози розвитку міст конфліктних питань, що будуть потребувати свого ефективного, можливо гармонійного та збалансованого вирішення.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Стрімкий індустріальний прогрес в 20 столітті призвів до появи та поширення в розвинених країнах світу інформаційної економіки, як прогресивної моделі розвитку. Великі міста світу в такому процесі відіграли ключову роль, сформувавши сучасний сектор іт-індустрії, інформаційних ринок, інформаційно-мережеву економіку, інформаційну культуру та забезпечили появу моделі розумних міст.

Розвиток міст в кожній країні має свою специфіку, ключові процеси та явища, що формують оцінки урбанізації, визнання ролі та впливовості міст на національну економіку. Саме в процесі генезису міст відбулося розширення впливу економіки міст на світогосподарські процеси, свого впровадження отримав неконрольований та стрімкий процес урбанізації.

Планувати та прогнозувати розвиток міст — це закладати підвалини майбутнього, формувати знання щодо цільового руху людства на основі врахування глобалізаційних та національних, групових та особистих інтересів. Саме розумні міста стають перспективою, сценаріями майбутнього світових міст-лідерів в умовах активного науково-технічного, інформаційного та інтелектуального прогресу.

Міста України теж поступово переходять до формування, прогнозування, сценарування моделі розумного міста. Цей непростий процес сьогодні гальмується воєнними подіями та відповідними до мілітарних проблем станами економіки.

Література:

1. Pankova L.I., Pavlovskaya A.S., Tarasevych O. V. Cities of Ukraine in the conditions of information economy: Principles and scenarios of the development of post-military recovery. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Черкаси: ЧДТУ, 2023. Вип. 71. С.28-36.
2. Дробишевська Т.В. Основи міської політики. Монографія/НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень. — Донецьк: ООО "Юго-Восток, ЛТД", 2005. — 269 с.
3. Малик І. П. Тенденції розвитку інформаційної економіки в Україні / І. П. Малик // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. — 2013. — Вип. 1 (14). — С. 25—34.(с. 27)
4. Марітнович В., Боровко А. Еволюція ключових етапів формування інформаційної економіки. ВІСНИК ХНТУ № 2, 2024. — С. 177—182.
5. Пригодюк О.М. Національні економічні інтереси України в парадигмі змін управлінської безпеки в умовах інформаційної економіки. Таврійський науковий вісник. Серія Економіка Випуск 17 / 2023. С. 80—85.
6. Роль інформації у формуванні ринкової економіки: колективна монографія / Ю. Бажал, В. Бакуменко, І. Бондарчук, Н. Грицяк та ін. — К.: К.І.С., 2004. — 348 с.
7. Романовська Ю. А. Технологія розроблення сценаріїв зміцнення соціально-економічної безпеки міста. Бізнес Інформ. 2022. № 11. С. 88—100.
8. Самотій Н.С. Економіко-містобудівні відносини у розвитку міст. Історичний контекст. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2018. Випуск 4 (132). С. 150—156.
9. Фінагіна О. В., Коваленко Ю. О., Пригодюк О. М. Інформаційна економіка України: перспективи розвитку регіонального інформаційного менеджменту. Manager. bulletin of donetsk state university of management. 2020. Т. 87, № 2. 29—44.
10. Фінагіна О., Зінченко О., Паскаль Л., Економічні інтереси України: стратегії, стратегії та сценарії розвитку міст в умовах інноваційно-інформаційної економіки. European Science. 2023. No. 4 (sge16-04). Pp. 53—64.

11. Шкарлет С. М. Інформаційна економіка: методи, моделі та технологія формування: монографія / С. М. Шкарлет. Чернівці, 2014. 288 с.

12. Шпильова, В., & Черевко, О. (2022). Стратегічний розвиток міст на основі прогресивного світового досвіду. Modeling The Development Of The Economic Systems, (1), 129—137.

References:

1. Pankova, L.I. Pavlovskaya, A.S. & Tarasevych, O. V. (2023), "Cities of Ukraine in the conditions of information economy: Principles and scenarios of the development of post-military recovery", Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky. Cherkasy: ChDTU, vol. 71, pp. 28—36.
2. Drobyshevskaya, T.V. (2005), Osnovy mis'koi polityky [Basics of urban policy], NAN Ukrainy. In-t ekonomiko-pravovykh doslidzhen. OOO "Iugo-Vostok, LTD", Donetsk, Ukraine.
3. Malyk, I. P. (2013), "Trends in the development of the information economy in Ukraine", Visnyk Skhidnoievropetskoho universytetu ekonomiky i menedzhmentu, vol. 1 (14), pp. 25—34.
4. Maritnovych, V. & Borovko, A. (2024), "The evolution of the key stages of the formation of the information economy", VISNYK KhNTU, vol. 2, pp.177—182.
5. Pryhodiuk, O.M. (2023), "National economic interests of Ukraine in the paradigm of changes in management security in the conditions of the information economy", Tavriyskyi naukovyi visnyk. Seriya Ekonomika, vol. 17, pp. 80—85.
6. Bazhal, Yu. Bakumenko, V. Bondarchuk, I. & Hrytsiak, N. (2004), Rol' informatsii u formuvanni rynkovoi ekonomiky [The role of information in the formation of a market economy], K.I.S., Kyiv, Ukraine.
7. Romanovskaya, Yu. A. (2022), "Technology for developing scenarios for strengthening social and economic security of the city", Biznes Inform, vol.11, pp. 88—100.
8. Samotii, N.S. (2018), "Economic and urban relations in the development of cities. Historical context." Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy, vol.4 (132), pp. 150—156.
9. Finahina, O. V. Kovalenko, Yu. O. & Pryhodiuk, O. M. (2020), "Information economy of Ukraine: prospects for the development of regional information management", Manager. bulletin of donetsk state university of management, vol. 87, no. 2, pp. 29—44.
10. Finahina, O. Zinchenko, O. & Paskal, L. (2023), "Economic interests of Ukraine: strategies, strategies and scenarios for the development of cities in the conditions of the innovation and information economy", European Science. vol. 4, pp. 53—64.
11. Shkarlet, S. M. (2014), Informatsijna ekonomika: metody, modeli ta tekhnolohii formuvannia [Information economy: methods, models and technology of formation], Chernihiv, Ukraine.
12. Shpylova, V., & Cherevko, O. (2022), "Strategic development of cities based on progressive world experience", Modeling The Development Of The Economic Systems, vol. 1, pp.129—137.

Стаття надійшла до редакції 06.11.2024 р.